

УДК: 334.73

JEL Classification: O35

Міщенко С.О.¹, Міщенко В.О.²

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО, ЯК ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ В СФЕРІ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Mishchenko S.O., Mishchenko V.O. Social entrepreneurship as an innovative model in the field of employment of the population of Ukraine

The article defines the foundations of social entrepreneurship as an innovative model aimed at solving employment problems in Ukraine. The essence of social entrepreneurship, its impact on improving the socio-economic situation and promoting sustainable development of the country is studied. The key aspects of the functioning of social enterprises, in particular their mission, strategies for implementing social initiatives and peculiarities of interaction with the external environment are considered. A conceptual model for the development of social entrepreneurship in Ukraine, improvement of the legislative framework, stimulation of state support and promotion of cooperation between key stakeholders to create sustainable social change is proposed.

Keywords: social entrepreneurship, employment, entrepreneurial activity, strategic cooperation, innovation.

Міщенко С.О., Міщенко В.О Соціальне підприємництво, як інноваційна модель в сфері зайнятості населення України

У статті визначено основи соціального підприємництва як інноваційної моделі, спрямованої на вирішення проблем зайнятості населення в Україні. Досліджено сутність соціального підприємництва, його вплив на покращення соціально-економічної ситуації та сприяння сталому розвитку країни. Розглянуто ключові аспекти функціонування соціальних підприємств, зокрема їхню місію, стратегії реалізації соціальних ініціатив і особливості взаємодії із зовнішнім середовищем. Запропоновано концептуальну модель розвитку соціального підприємництва в Україні, вдосконалення законодавчої бази, стимулювання державної підтримки та сприяння співпраці між ключовими стейкхолдерами для формування сталих соціальних змін.

Ключові слова: соціальне підприємництво, зайнятість населення, підприємницька активність, стратегічна співпраця, інноваційність.

Постановка проблеми. У сучасному глобальному середовищі соціальні та економічні виклики набувають особливої актуальності. Соціальне

¹<https://orcid.org/0000-0003-0946-9940>

Міщенко Світлана Олегівна, доцент кафедри економічної теорії та підприємництва ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», кандидат економічних наук, Дніпро mishchenko_s_o@pstu.edu
Svitlana Mishchenko, Associate Professor of the Department of Economic Theory and Entrepreneurship, SHEI «Pryazovskyi State Technical University», PhD in Economics, Dnipro

²**Міщенко Вероніка Олександрівна**, студентка ПТБ-24, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», mishchenko_v_o@students.pstu.edu

Veronika Mishchenko, a student of PTB-24, SHEI «Pryazovskyi State Technical University», Dnipro

підприємництво виступає як інноваційна модель, яка поєднує комерційні цілі з вирішенням соціальних проблем. В Україні це явище набуває особливого значення через економічні виклики, спричинені воєнними діями, високий рівень безробіття та нагальну потребу вирішення соціальних питань, зокрема інтеграції військовослужбовців у мирне життя. Систематичні наукові дослідження підтверджують, що безробіття є багатогранною соціально-економічною проблемою, яка спричиняє економічну нестабільність та стимулює трудову міграцію в пошуках кращих умов праці. Це явище набуло особливої актуальності для України в умовах потужних міграційних хвиль, що розпочалися після 2022 року. Одним з важливих аспектів у цьому контексті є забезпечення належних умов працевлаштування для військовослужбовців, які повертаються з фронту, а також адаптація робочих місць для осіб з інвалідністю. З огляду на це, соціальні підприємства можуть виконувати ключову роль у вирішенні цих проблем, відповідаючи на потреби ринку праці та створюючи нові робочі місця, що відповідають вимогам інклюзивності та соціальної відповідальності.

Недосконала законодавча база, що регулює розвиток соціального підприємництва в Україні, є суттєвим стримуючим фактором для ефективної реалізації інклюзивних ініціатив на ринку праці, а також для зниження рівня безробіття серед вразливих соціальних груп. Відсутність чітких і комплексних нормативно-правових актів, що забезпечують правові та фінансові стимули для діяльності соціальних підприємств, значно обмежує їх здатність створювати стабільні робочі місця, відповідно до потреб осіб з інвалідністю та військовослужбовців, які повертаються з фронту. Вищезазначені негативні тенденції вказують на загострення проблем інтеграції соціальних підприємств у національну економічну систему, що, в свою чергу, уповільнює процеси економічної стабілізації та соціальної адаптації в умовах повоєнного відновлення держави.

Таким чином, постає потреба в розвитку соціального підприємництва в Україні як ефективного механізму для забезпечення зайнятості населення,

стимулювання підприємницької активності та створення інклюзивних робочих місць. Ключовим аспектом цього процесу є розробка бізнес-моделей, орієнтованих на підтримку військовослужбовців та їх реінтеграцію в соціально-економічну сферу.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. У сучасній науковій літературі соціальне підприємництво представлено як ключовий елемент інклюзивної економіки, що сприяє розвитку сталого соціального та економічного середовища. Теоретична та практична значущість соціального підприємництва знайшла своє відображення у працях таких дослідників, як Бутко М., Воронков А., Козлова О., Мартинюк О., Міщенко В., Свинчук А., Сидоренко О. та інших. Питання ринку праці та подолання безробіття висвітлено в дослідженнях Грішнова О., Калініної С., Колота Ю., Кулікова Л., Лісогора Ю., Маршавіна Ю. та інших вчених. Проте питання розвитку соціального підприємництва як інноваційної моделі для сприяння зайнятості населення в умовах трансформації економіки та повоєнного відновлення України потребує подальшого глибокого аналізу та теоретичного осмислення, зокрема в контексті адаптації до нових соціально-економічних реалій.

Метою статті є розробка концептуальних підходів до формування ефективних бізнес-моделей, орієнтованих на підтримку військовослужбовців та їх реінтеграцію в соціально-економічну сферу, що дозволить не лише забезпечити їх соціальну адаптацію, а й стимулювати розвиток інклюзивної економіки та зростання підприємницької активності в Україні.

Основний матеріал. У сучасних умовах України особливої уваги держави вимагають проблеми ринку праці та розвитку соціального підприємництва, оскільки ці фактори безпосередньо впливають на ефективність трансформацій соціально-економічних процесів, що в свою чергу забезпечує стабільність національної економіки. Варто зазначити, що соціальне підприємництво представляє собою особливу форму бізнесу, яка відрізняється від традиційної моделі не лише метою, але й акцентом на соціальну відповідальність та покращення добробуту суспільства.

Відповідно до теорії Г. Діза, соціальні підприємці є агентами змін у соціальній сфері, які не лише використовують наявні ресурси, але й демонструють високий ступінь відповідальності перед своєю аудиторією, прагнучи досягти позитивних соціальних результатів та бути відкритими у звітуванні про свої досягнення [4].

К. Лідбітер і Ф. Шваба визначали соціальне підприємництво як діяльність, орієнтовану на вирішення конкретних соціальних проблем або підтримку вразливих груп, таких як люди з інвалідністю або безхатченки. Вони підкреслювали значення прямого впливу на життя маргіналізованих верств населення та поліпшення їхнього соціального становища [6].

А. Макміллан, Дж. Робінсон і Я. Рогалін розширюють це визначення, наголошуючи, що соціальне підприємництво включає не тільки соціальний аспект, але й бізнес-компонент, де діяльність спрямована не лише на досягнення соціальних цілей, але й на отримання комерційних результатів. Це дозволяє соціальним підприємствам не лише вирішувати соціальні проблеми, але й забезпечувати фінансову стійкість та ефективність через інтеграцію соціальних і економічних стратегій, що сприяє стійкому розвитку та масштабуванню їхніх ініціатив [7].

У цьому контексті дослідники, зокрема Дж. Мейр, Е. Нобоа, Е. Остін, Дж. Вей-Скіллерн, Х. Стівенсон, Ф. Перріні та С. Вурро, наголошують на необхідності застосування інноваційних підходів у соціальному підприємстві, що здатні значно вплинути на ефективне вирішення соціальних проблем [8]. Однією з основних соціальних проблем в Україні є безробіття, яке особливо гостро торкається колишніх військовослужбовців, кількість яких збільшиться після завершення війни в країні. Враховуючи великий потік демобілізованих осіб, виникає необхідність у створенні нових робочих місць та програм перепідготовки, що дозволить забезпечити їх успішну реінтеграцію в суспільство та економіку. Інноваційні моделі соціального підприємництва можуть виступити ефективним механізмом для вирішення цієї проблеми, сприяючи розвитку нових економічних секторів, які

б інтегрували ветеранів і інших вразливих груп населення. Це дозволить не лише знизити рівень безробіття серед колишніх військових, але й сприятиме соціальній стабільності та економічному зростанню країни.

Отже, соціальне підприємництво стає важливим інструментом для вирішення складних соціальних проблем України, сприяючи не лише поліпшенню добробуту окремих груп населення, але й забезпеченню стійкого розвитку суспільства в цілому.

У західних країнах соціальне підприємництво інтегровано в загальну економічну структуру, де державні ініціативи та приватні інвестиції спільно сприяють розвитку інноваційних моделей, здатних вирішувати складні соціальні проблеми, одночасно генеруючи фінансову вигоду. Так, наприклад соціальне підприємництво стало важливою складовою економічного розвитку США, де інституційна підтримка, що надається такими організаціями, як Echoing Green та Skoll Foundation, створює сприятливі умови для фінансування та масштабування соціальних ініціатив.

За останні роки соціальне підприємництво не лише продовжувало свій розвиток, а й утвердило свою роль у світовій економічній парадигмі, підтвердивши свою здатність впливати на трансформацію бізнес-стратегій. Особливо значущим став останній період, коли соціальне підприємництво здобуло нову рівень значущості в глобальному контексті. У цей час воно стало не лише інструментом економічного розвитку, але й важливим чинником досягнення цілей сталого розвитку, сприяючи вирішенню соціальних проблем на місцевому та глобальному рівнях. Однією з основних рис соціальних підприємств у світовій економіці стала їх орієнтація на створення нових робочих місць та надання можливостей для працевлаштування вразливих груп населення, що має безпосередній вплив на зниження рівня безробіття та підвищення зайнятості на національному рівні. Це підкреслює важливість соціального підприємництва для розвитку ринку праці, оскільки воно не тільки створює нові можливості для працевлаштування, але й сприяє більш інклюзивному та сталому економічному розвитку. Таким чином, взаємодія

між підприємництвом, ринком праці та соціальним підприємництвом набуває багатогранного та складного характеру, де підприємництво, як рушійна сила економічного зростання, створює нові робочі місця, ринок праці забезпечує ефективний розподіл трудових ресурсів, а соціальне підприємництво завдяки своїй соціальній спрямованості активно сприяє розвитку суспільства та покращенню якості життя громадян. Цей комплексний підхід підкреслює необхідність інтеграції всіх трьох складових для досягнення економічної стабільності та сталого розвитку в умовах глобальних викликів.

В Україні розвиток соціального підприємництва має свої специфічні характеристики, що значною мірою обумовлені як внутрішніми, так і зовнішніми факторами. Незважаючи на певні позитивні зміни останніх років, в контексті порівняння з розвиненими країнами, соціальне підприємництво в Україні перебуває на ранніх стадіях свого становлення. Ключовими перешкодами для ефективного розвитку соціального підприємництва в Україні стає невизначеність правового регулювання, недостатня кількість державних ініціатив, спрямованих на підтримку соціальних підприємств, а також обмежений доступ до фінансових ресурсів. Все це значною мірою сповільнює впровадження інноваційних бізнес-моделей, орієнтованих на вирішення соціальних проблем, зокрема, забезпечення зайнятості колишніх військовослужбовців.

Таким чином, на відміну від країн з розвинутою економікою, таких як США, де соціальні підприємства активно залучають приватні інвестиції та мають значний вплив на економіку, в Україні цей сектор ще не здобув достатнього економічного визнання. Однак, незважаючи на це, в Україні вже є приклади соціальних підприємств, які активно працюють у підтримці вразливих груп населення, зокрема ветеранів. Одним із найбільш яскравих прикладів є Veterano Group - об'єднання соціальних підприємств, заснованих ветеранами АТО/ООС, яке було створене в 2015 році Леонідом Остальцевим. Це підприємство демонструє можливості розвитку соціального бізнесу в Україні, сприяючи реінтеграції ветеранів у мирне життя через забезпечення

зайнятості та професійної перепідготовки. Починаючи з Veterano Pizza, ця група розширила свою діяльність на інші бізнеси, зокрема Veterano Coffee, а також ініціативи, спрямовані на підтримку ветеранів. Основною метою проектів Veterano Pizza та Veterano Coffee є полегшення процесу адаптації ветеранів до мирного життя через забезпечення зайнятості та професійний розвиток. Veterano Group є прикладом соціального підприємства, що зосереджує свою діяльність на наданні можливостей для працевлаштування та перепідготовки ветеранів, а також створенні нових соціальних підприємств та організації проектів, що сприяють успішній реінтеграції колишніх військових у громадське та економічне життя.

У рамках проведеного SWOT-аналізу соціального підприємництва, зокрема на прикладі Veterano Group, виявлено ключові чинники, що впливають на підприємницьку активність та зайнятість населення в умовах економічної та трудоворесурсної нестабільності. Основною сильною стороною є фокус на підтримці ветеранів та осіб з інвалідністю, що дозволяє не лише створювати нові робочі місця, але й сприяє їх інтеграції в активне громадське та економічне життя. Таке соціальне підприємництво також має потенціал для розвитку інноваційних підходів, що дозволяють адаптувати навички цільових груп до змін на ринку праці. Однак слабкості, зокрема обмежені фінансові ресурси та проблеми з забезпеченням стабільного потоку клієнтів, можуть обмежувати можливості для сталого розвитку та стратегічної співпраці з іншими організаціями. Законодавчі зміни також становлять ризик для стабільної діяльності соціальних підприємств. Можливості для розвитку соціального підприємства включають стратегічну співпрацю з державними та приватними структурами, що сприятиме розширенню зайнятості серед ветеранів та інших вразливих груп. Така співпраця здатна підвищити підприємницьку активність у соціальному секторі, а також сприяти розширенню трудового потенціалу, що є важливим для подолання трудоворесурсної волатильності. Проте загрози, зокрема економічна нестабільність і конкуренція з боку традиційних бізнес-моделей, можуть

ускладнити довгострокове фінансування та реалізацію соціальних програм. Таким чином, для забезпечення ефективності соціальних підприємств необхідна підтримка на рівні держави, інвесторів та громадських ініціатив.

Післявоєнна Україна може зіткнутися з серйозними викликами у розширенні трудового потенціалу, що ускладниться зовнішньою міграцією та демографічною кризою. Відтік робочої сили, зокрема молодих людей та кваліфікованих фахівців, призведе до значного дефіциту кадрів, що перешкоджатиме процесу відновлення національної економіки. В умовах таких викликів особливо важливим є максимальне залучення всіх наявних трудових ресурсів для забезпечення відновлення країни. Соціальні підприємства можуть стати важливим інструментом у мобілізації трудових ресурсів, оскільки вони не лише створюють нові робочі місця, а й сприяють соціальній інтеграції вразливих груп населення, таких як ветерани, люди з інвалідністю або особи, які потребують додаткової підтримки для повернення до активного трудового життя. Такий підхід дозволить знизити рівень соціальної нерівності та сприятиме стійкому економічному зростанню, що є необхідним для стабілізації та розвитку післявоєнної України.

Ключовою умовою для ефективного розвитку сучасного соціального підприємництва в Україні стає стратегічна співпраця між державними органами, приватними підприємствами та неурядовими організаціями, зокрема міжнародними благодійними фондами. Така співпраця дозволить адаптувати міжнародний досвід до специфіки національних реалій, а також створити стійкі механізми фінансування та стимулювання інноваційних підходів у соціальному секторі в Україні. Особливо важливу роль у цьому процесі можуть відігравати міжнародні донори, які мають можливість забезпечити необхідні інвестиції для розвитку соціальних підприємств. Підтримка з боку держави та бізнесу повинна включати не лише фінансування, але й створення відповідної інфраструктури, що сприятиме інтеграції соціальних і економічних цілей у рамках стабільної та ефективної бізнес-моделі. Лише за таких умов соціальне підприємництво в Україні матиме

реальні перспективи для сталого розвитку, сприятиме вирішенню нагальних соціальних проблем та стимулюватиме економічне зростання на національному рівні.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження підтвердило, що соціальне підприємництво є ефективною формою економічної діяльності, здатною суттєво сприяти вирішенню соціальних проблем в Україні, зокрема у сфері зайнятості та соціальної інтеграції. Це інноваційна модель бізнесу, яка надає можливість створення робочих місць для маргіналізованих груп населення, таких як ветерани, особи з інвалідністю та інші соціально вразливі категорії, що мають обмежений доступ до традиційного ринку праці. Таким чином, соціальне підприємництво не лише сприяє скороченню рівня безробіття, але й стимулює економічну активність, підтримує розвиток нових професійних навичок і сприяє соціальній стабільності.

Соціальні підприємства повинні стати важливим елементом стратегії післявоєнного відновлення економіки України, адже вони можуть створювати стійкі робочі місця, що забезпечують сталий розвиток як на локальному, так і на національному рівнях. Стратегічна співпраця між державою, приватними інвесторами та громадськими організаціями, у тому числі міжнародними є критично важливою для максимізації ефективності соціального підприємництва. Вона повинна включати вдосконалення законодавчої бази, зниження адміністративних бар'єрів і надання фінансової та інституційної підтримки для розвитку соціальних підприємств.

З огляду на це, перспективи подальших досліджень передбачають більш детальний аналіз ефективності соціальних підприємств у різних секторах економіки України, зокрема у таких інноваційних і перспективних галузях, як відновлювальна енергетика, екологічне будівництво та цифрові технології. Вивчення можливості впровадження соціального підприємництва у цих секторах дозволить більш глибоко оцінити його потенціал у забезпеченні економічного зростання та соціального розвитку в Україні. Також необхідно

дослідити вплив соціальних підприємств на підприємницьку активність на місцевому рівні, зокрема в контексті постійних економічних та соціальних викликів, з якими стикається країна в умовах післявоєнного відновлення.

Список використаних джерел

1. Грішнова О.А. Демографічна безпека України: індикатори, рівень, загрози/ О.А.Грішнова, Ю.М.Харазішвілі // Демографія та соціальна економіка. – №2 (36). – 2019. – С. 162-173
2. Грішнова О. А. Якість життя в системі соціальної безпеки України: індикатори, рівень, загрози // Ю.М. Харазішвілі, О. А. Грішнова. Економіка України. 2018. № 11-12. С. 157-180
3. Калініна С., Міщенко С. Регулювання ринку праці промислового регіону у умовах трудоресурсної волатильності: концептуальний дискурс / С.П. Калініна, С.О. Міщенко, О.П. Кушнарєнко, Е.О. Савченко; за заг. ред. д-ра екон. наук, професора С.П. Калініної. — Вінниця: ТВОРИ, 2022. — 208 с.
4. Козлова О. В. Соціальне підприємництво як елемент розвитку ринку праці в умовах глобалізації. Економіка розвитку, 2017, № 2, с. 67-75.
5. Кот Л. До питання про природу і сутність соціального підприємництва / Л. Кот // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка: Економіка. - Київ, 2014. - Вип. 12 (165). - С. 25-30.
6. Міщенко С.О., Капранова Л.Г. Інклюзивний регіональний розвиток ринку праці України в умовах трудоресурсної волатильності - післявоєнний підхід. Економіка і організація управління, 2022, № 4 (48), с. 76-82.
7. Міщенко В. І. Соціальне підприємництво: європейський досвід і перспективи для України. Економіка України, 2020, № 2, с. 40-52.
8. Mair, J., Marti, I. Social Entrepreneurship Research: A Source of Explanation, Prediction, and Delight. Journal of World Business, 2006, 41(1), pp. 36-44.
9. Nicholls, A. (Ed.) Social Entrepreneurship: New Models of Sustainable Social Change. Oxford University Press, 2006.
10. Свинчук А.А., Корнецький А. Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін. Посібник / Свинчук А.А., Корнецький А.О., Гончарова М.А., Назарук В.Я., Гусак Н.С., Туманова А.А. - К.: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2017. — 188 с.
11. Смаль В., Кокоть В. Соціальне підприємництво: підходи до визначення та ідентифікації / В. В. Смаль, В. О. Кокоть // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Географічні науки. — Херсон, 2016. — № 5. - С. 69-74.
12. Сидоренко О. В. Стан та тенденції розвитку соціального підприємництва в Україні. Актуальні проблеми економіки, 2016, № 8, с. 93-102.

References

1. Hrishnova, O. A., & Kharazishvili, Y. M. (2019). Demographic security of Ukraine: Indicators, level, threats. *Demography and Social Economy*, (2)36, 162–173.
2. Kharazishvili, Y. M., & Hrishnova, O. A. (2018). Quality of life in the system of social security of Ukraine: Indicators, level, threats. *Economy of Ukraine*, (11–12), 157–180.
3. Kalinina, S. P., Mishchenko, S. O., Kushnarenko, O. P., & Savchenko, E. O. (2022). Regulation of the labor market of an industrial region under labor resource volatility: A conceptual discourse (S. P. Kalinina, Ed.). Vinnytsia: TVORY.
4. Kozlova, O. V. (2017). Social entrepreneurship as an element of labor market development under globalization. *Economy of Development*, (2), 67–75.

5. Kot, L. (2014). *On the nature and essence of social entrepreneurship*. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv: Economics*, (12)165, 25–30.
6. Mishchenko, S. O., & Kapranova, L. H. (2022). *Inclusive regional labor market development in Ukraine under labor resource volatility – a post-war approach*. *Economics and Organization of Management*, (4)48, 76–82.
7. Mishchenko, V. I. (2020). *Social entrepreneurship: European experience and prospects for Ukraine*. *Economy of Ukraine*, (2), 40–52.
8. Mair, J., & Martí, I. (2006). *Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and delight*. *Journal of World Business*, 41(1), 36–44. <https://doi.org/10.1016/j.jwb.2005.09.002>
9. Nicholls, A. (Ed.). (2006). *Social entrepreneurship: New models of sustainable social change*. Oxford University Press.
10. Svyinchuk, A. A., Kornetskyi, A. O., Honcharova, M. A., Nazaruk, V. Ya., Husak, N. Ye., & Tumanova, A. A. (2017). *Social entrepreneurship: From idea to social change*. Kyiv: V.N.A. Publishing.
11. Smal, V. V., & Kokot, V. O. (2016). *Social entrepreneurship: Approaches to definition and identification*. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Geographical Sciences*, (5), 69–74.
12. Sydorenko, O. V. (2016). *The state and trends of social entrepreneurship development in Ukraine*. *Actual Problems of Economics*, (8), 93–102.